

	Історія української літературної мови
	Обсяг: 3 кредити ЄКТС
	Семестр: I; Курс: перший
	Дні, Час, Місце: згідно з розкладом

Інформація про викладача

Ім'я	Пугач Валентина Миколаївна
Контакти	E-mail: puga4@i.ua , тел. 0989505411
Робоче місце	Кафедра української мови, методики її навчання та перекладу
Години консультацій	За розкладом

Опис курсу

Курс «Історія української літературної мови» призначений сформувати у студентів знання та розуміння основних етапів виникнення та формування української літературної мови, відомостей про закономірності та основні тенденції її розвитку, удосконалення й збагачення, формування її структурно-функційних стилів, фонетичних, граматичних, лексичних і правописних норм.

Курс дає змогу поглибити розуміння особливостей основних тенденцій розвитку української літературної мови, дати теоретичні та практичні знання про внутрішні загальні та часткові закономірності, що діяли в різні періоди розвитку мови. Курс «Історія української літературної мови» формує теоретичні знання та практичні уміння, без яких неможливе наукове розуміння основних фонетико-граматичних категорій і форм сучасної української мови та споріднених із нею мов, дослідження пам'яток писемності як джерел вивчення історії мови від найдавнішого періоду.

Курс важливий у контексті порівняльно-історичного та контрастивного висвітлення походження та розвитку звукової та граматичної системи, лексичного складу української мови. Він інтегрує знання кількох дисциплін: старослов'янської мови як першої літературної мови слов'ян, історичної граматики української мови та історії української літератури. Із вивчення пам'яток як писемної фіксації найдавнішого етапу розвитку української мови розпочинається усвідомлення сталості її розвитку, її місця в системі світових мов.

Знання основних явищ виникнення й розвиток української літературної мови, уявлення про закономірності та основні тенденції її творення, удосконалення й збагачення, вироблення її структурно-функційних стилів, фонетичних, граматичних, лексичних, лексикографічних і правописних норм сприятиме послідовному формуванню сприйняття мови як самобутнього соціокультурного явища.

Курс синтезує засвоєння знань про походження української мови, про розвиток і збагачення літературної мови з урахуванням історичних та соціальних процесів, забезпечуючи усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язок мови та історії українського народу, національно-культурної специфіки української мови в її розвитку.

Передбачається також ознайомлення магістрантів першого року навчання з основами методології наукового дослідження в галузі історії української стилістики (зокрема в зіставному аспекті), навичками аналізу як цілісних явищ, так і окремих джерел різних мовних стилів.

Курс сприяє світоглядному формуванню студентів як громадян України, їхньому патріотичному вихованню. Зміст дисципліни також передбачає можливість подальшого застосування набутих знань та навичок у практичній фаховій діяльності. Увага надається не тільки теоретичним аспектам навчання, а й здатності самостійно успішно розв'язувати комплексні фахові завдання та практичні проблеми в галузі мовної культури.

Вивчення навчальної дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП сприяє досягненню здобувачами таких програмних результатів навчання:

ПРН2. Упевнене володіння державною й іноземною мовами для реалізації письмової й усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного спілкування, презентувати результати досліджень державною та іноземними мовами.

ПРН7. Аналізувати, порівнювати та класифікувати різні напрями та школи в лінгвістиці.

ПРН9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття, тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).

ПРН11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПРН12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.

ПРН13. Уміння доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та його обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПРН14. Уміння створювати, аналізувати й редагувати тексти різних стилів та жанрів.

ПРН15. Уміння обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.

ПРН16. Уміння використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних завдань і проблем, що потребує оновлення й інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ПРН17. Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та/або інноваційні розробки в конкретній філологічній галузі.

ПРН18. Уміння характеризувати тенденції розвитку української літературної мови й української літератури, окреслювати жанрово-стилістичні характеристики творів XX-XXI століття.

Мета навчання

Вивчення дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП сприяє набуттю здобувачами програмних професійних компетентностей:

ЗК1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, будувати власну мовленнєву поведінку відповідно до реальних ситуацій спілкування, передусім професійного.

ЗК3. Здатність до пошуку, опрацювання й аналізу інформації з різних джерел, визначення її цінності та сфери використання в професійній і науковій діяльності.

ЗК11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

ФК3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.

ФК4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

ФК6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.

ФК7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

ФК8. Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.

ФК9. Здатність до визначення основних закономірностей розвитку української літературної мови й української літератури, жанрової природи творів ХХ-ХХІ сторіч.

Форми і методи навчання

Курс буде викладений у формі лекцій (16 год.) та практичних занять (14 год.), організації самостійної роботи студентів в бібліотеках та комп'ютерних мережах (60 год.). Викладач застосовуватиме методи навчання: проблемний виклад навчального матеріалу; частково-пошуковий метод навчання; метод аналізу першоджерел; метод навчальної дискусії; опрацювання наукової літератури; лекція (традиційна, проблемна, презентація); виконання практичних завдань; дискусія; робота в Інтернеті.

Навчальна дисципліна передбачає використання: підручників, посібників із історії української літературної мови; наукових джерел інформації у галузях дослідження розвитку української літературної мови; довідкових джерел: словників, енциклопедій тощо; електронного ілюстративного матеріалу, інтернет-ресурсів.

Організація навчання

Теми лекцій

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Вступ. Походження української мови	2	1
2	Літературно-писемна форма давньої українсько-руської мови періоду Київської Русі (IX – XIII ст.)	2	
3	Літературно-писемна форма староукраїнської мови XIV – середини XVII ст.	2	
4	Розквіт та занепад староукраїнської літературної мови періоду середини XVII – кінця XVIII ст.	2	1
5	Формування нової української літературної мови (кінець XVIII – середина XIX ст.)	2	1
6	Розвиток нової української літературної мови (друга половина XIX – початок XX ст.)	2	1
7	Українська літературна мова (20-ті рр. XX ст. – 90-ті рр. XX ст.): здобутки та втрати	2	1
8	Сучасна українська літературна мова (від 1991 р.): повернення до питомого стану та нові тенденції	2	1
Разом		16	6

Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Джерела, стилі та жанри літературно-писемної форми давньої української мови Київської Русі (IX – XIII ст.)	2	
2	Стилістично-жанрові особливості літературно-писемної форми староукраїнської мови XIV – до середини XVII ст.	2	
3	Стилістично-жанрові особливості староукраїнської літературної мови середини XVII – кінця XVIII ст.	2	
4	Стилістично-жанрові особливості нової української літературної мови (кінець XVIII – середина XIX ст.)	2	

5	Стилістично-жанрові особливості нової української літературної мови (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)	2	
6	Стилі та жанри української літературної мови (20-ті рр. XX ст. – 20-ті XXI ст.): здобутки та втрати	2	2
7	Історія лексикографічного та правописного унормування української літературної мови	2	2
Разом		14	4

Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Походження української мови. Сучасні періодизації історії української літературної мови	5	5
2	Історія формування та розвитку мовних стилів української мови	10	15
3	Історія розвитку української лексикографії	15	20
4	Історія української правописної системи	15	20
5	Аналіз мовних особливостей джерел різних стилів та періодів	15	20
Разом		60	80

Оцінка

Підсумкова оцінка курсу відбуватиметься з урахуванням таких складників:

Тема	Вид роботи	Розподіл балів
Походження та періодизація української мови, її стилі та жанри	Опрацювання теоретичного матеріалу з теми. Робота на практичному занятті. Використання ілюстративного матеріалу. Аналіз джерел з історії мови. Виконання тестових завдань.	0-15
Староукраїнська літературна мова	Опрацювання теоретичного матеріалу з теми. Робота на практичному занятті. Використання ілюстративного матеріалу. Аналіз джерел з історії мови. Виконання тестових завдань.	0-15
Етап формування нової української літературної мови кінця XVIII – початку XX ст.	Опрацювання теоретичного матеріалу з теми. Робота на практичному занятті. Аналіз джерел з історії мови. Виконання тестових завдань.	0-15
Українська літературна мова у 20 – 90-х рр. XX ст.	Опрацювання теоретичного матеріалу з теми. Робота на практичному занятті. Виконання тестових завдань.	0-15
Історія українського правопису	Опрацювання теоретичного матеріалу з теми. Робота на практичному занятті. Аналіз джерел з історії мови. Виконання тестових завдань.	0–20
Історія української лексикографії	Опрацювання теоретичного матеріалу за навчальною літературою та джерелами. Аналіз джерел з історії мови. Складання заліку.	0-20

Політика курсу

Безпека – понад усе.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час очного навчання ви під керівництвом викладачки повинні перейти до споруд цивільного захисту і перебувати в них до скасування сигналу.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час дистанційного навчання за вашим місцем перебування, ви маєте повідомити про це викладачку та перейти до безпечного місця.

Відвідування та / або участь є важливим компонентом вашого курсу з огляду на складність дисципліни. Проте, якщо ви бажаєте навчатися за індивідуальним планом – можна узгодити графік навчання та індивідуальних консультацій.

Якщо ви не були присутні на занятті через сигнал «Повітряна тривога», узгодьте з викладачем дистанційну форму виконання завдання.

Крайньою межею здачі конспектів першоджерел та проєкту є три дні до заліку. Після цієї дати завдання не приймаються.

Перескладання завдань можливе лише один раз на тиждень, який передує заліку тільки за умови отримання негативної оцінки, якщо студент не міг з'явитися на заняття у зв'язку з поважною причиною, що має бути підтверджено відповідним документом (довідка з лікувального закладу, заява на ім'я декана про причину та строк відсутності на заняттях тощо). Дозвіл на пропуск занять з причин, що завчасно відомі і є поважними, студент може отримати, подавши необхідну заяву в деканат.

Перескладання заліку відбувається за графіком, визначеним деканатом.

Академічна доброчесність та плагіат. Кожен здобувач вищої освіти повинен ознайомитися і слідувати нормам Положення НДУ ім. М. Гоголя «Про академічну доброчесність»

(http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/polozenia_pro_akademichny_dobrochesnist.pdf).

Будь-яке копіювання або відтворення результатів чужої праці, якщо тільки робота не має груповий формат, використання завантажених з Інтернету матеріалів кваліфікується як порушення норм і правил академічної доброчесності та передбачає притягнення винного до відповідальності за чинними нормативними документами.

Мобільні пристрої на занятті використовуються з навчальною метою.

Поведінка в аудиторії. Кожен здобувач вищої освіти повинен ознайомитися і дотримуватися Правил внутрішнього трудового розпорядку (http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/pravula_rozporiadky.pdf) університету, а також принципів і правил поведінки, визначених у Етичному кодексі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/etychkodex.pdf).

Вітається активність здобувачів із планування освітнього процесу та участь у формальній та неформальній освіті.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Баденкова В. М. Історія української літературної мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв, 2017. 148 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Badenkova_Viktoriiia/Istoriia_ukrainskoi_literaturnoi_movy/ .

2. Брус М. П. Українська мова XI–XV століть: Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2015. 400 с.

3. Поповський А. М. Південноукраїнські джерела в історії формування української літературної мови: монографія. Дніпро: Ліра, 2018. 324 с.

4. Таранець В. Г. Українці: етнос і мова: монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. 364 с.

5. Фаріон І. Д. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV–XVII століттях: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива: монографія. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 656 с.

6. Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст. / Василь Німчук ; НАН України. Інститут української мови. Житомир: Полісся, 2015. 352 с.

7. Хронологія мовних подій в Україні. Зовнішня історія української мови IX–XX ст. / Віктор Кубайчук; [упоряд.: О. Кочерга, Д. Кубайчук]. Вид. 2-ге, випр. й допов. Київ: К. І. С., 2020. 192 с.

8. Якимович-Чапран Д. Історія української літературної мови: курс лекцій зі спецкурсу. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів: Б.В., 2016. 166 с.

Додаткова література

1. Данилюк Н. Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Т. Шевченка: традиції і сучасність : зб. наук. пр. / упоряд. О. В. Яблонська. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. Вип. 18. С. 252–263.

2. Єрмоленко С. Я. Мовотворчість Тараса Шевченка в слов'янській рецепції XIX–XXI ст. / С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко, Л. П. Гнатюк // Мовознавство. 2013. № 2–3. С. 100–112.

3. Пугач В. М. Видатні постаті Ніжинської вищої школи в контексті історії української етнологістики. Література та культура Полісся. Вип. 106. Серія «Філологічні науки». № 20 / Відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 103–118.

URL <https://lcp.ndu.edu.ua/index.php/polissia/index>.

4. Пугач В. М. Святе Письмо в інтерпретації Пилипа Морачевського: формування дискурсу української національної культури. Науково-методичний збірник Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського. Спецвипуск за матеріалами міжрегіональної науково-практичної конференції «Українська мова як чинник національної державності» до Дня української писемності і мови. С. 61–68. Чернігів, 2015. <http://choippo.edu.ua/>.

5. Пугач В. М. «Хто ж, окрім нас, явить істинний лик наших предків, якщо ми не збережемо справжнього способу їхніх думок і мовлення?»: до 200-річчя граматики Олексія Павловського / Література та культура Полісся». Збірник наукових праць. Вип. 93. Серія «Філологічні науки». № 11. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 78–86.

6. Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»). Частина 2 (Н–Я) / уклад.: Н. О. Данилюк, Н. В. Іовхімчук, Н. П. Дарчук, Н. Г. Чейлітко, В. М. Сорокін; упоряд. Н. О. Данилюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 120 с.

7. Слов'янська писемність у контексті християнської культури: матеріали круглого столу до Дня слов'янської писемності та культури; [за заг. ред. Н. В. Коч]. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 2.

8. Тищенко К. М. Правда про походження української мови / Костянтин Миколайович Тищенко. / Український тиждень. 2012. № 39. С. 22–64. <http://litopys.org.ua/encycl/euui033.htm>.

9. Український глотогенез: Матеріали міжнародної наукової конференції / Відп. ред. В. Мойсієнко. Житомир: Полісся, 2015. 252 с.

10. Фельчак. О. О. Питання походження української мови: лінгвістичноісторіографічний аспект: автореферат... канд. філол. наук, спец.: 10.02.01 – українська мова. Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2011. 20 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека української літератури. <https://www.ukrlib.com.ua> ;
2. Веб-сайт університету <https://cutt.ly/xn3Y4ec> ;
3. Діаспоріана. Електронна бібліотека. <https://diasporiana.org.ua/>;
4. Електронний репозиторій бібліотеки НДУ імені Миколи Гоголя <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/>;
5. Ізборник. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um144.htm>;
6. Літописи на сторінці Ізборник. <http://litopys.org.ua> ;
7. Офіційний веб-сайт НДУ <http://ndu.edu.ua/> ;
8. Ресурси бібліотеки НДУ імені Миколи Гоголя <https://library.ndu.edu.ua/>;
9. Українська література. <http://ukrlit.org> ;
10. УНІКОМ НДУ імені Миколи Гоголя <http://vle.ndu.edu.ua>.